

# LEXIKÁLNÍ JEDNOTKY V MLUVĚ SOUČASNÉ ČESKÉ MLÁDEŽE

Kateřina Jechová

## Abstrakt:

Příspěvek se věnuje problematice českého jazyka a zejména nově užívaným výrazům, jež v naší mateřštině a především v lexikonu dospívající mládeže (jedinci ve věku 11 – 15 let) postupně zdomácnily a jež jsou nedílnou součástí jejich lexikální zásoby. Jazykový materiál, použitý v následujícím textu, je získán analýzou vybraných televizních pořadů (hudební pořady, televizní reklama) a rozborem seriózního i bulvárního tisku, zejména pak dívčích časopisů. Poukazujeme rovněž na aktuální změny, k nimž v jazyce, jakožto dynamickém systému, stále dochází, uvádíme i konkrétní příklady tzv. modernismů současného jazyka a typických rysů mluvy současné dospívající generace.

## Klíčová slova:

lexikální zásoba, mluvená podoba jazyka, přejatá slova, slang, mateřský jazyk, modernismy, vývojové tendence v jazyce.

## Úvod

Jazyk jako otevřený dynamický systém reaguje neustále na všechny společenské změny, musí se vyrovnávat s rychlým rozvojem techniky, markantním vlivem masmédií, podléhá vývoji počítačové technologie, tj. neustále se obměňuje a vyvíjí. Čeština rovněž reaguje na současný způsob životního stylu, což reflektují i česká média, zejména pak televize, rozhlas a tisk, a to nejen bulvární.

Zaměříme se na tzv. „modernismy“, jež se stále častěji vyskytují a zdomácnují v českém lexikonu. Invence uživatelů českého jazyka je mnohdy až obdivuhodná. Většina z nás běžně začíná nový den snídaní, ovšem příslušníci dospívající generace si ráno dají *sníďu*, na svačinu si nekoupí čokoládu, nýbrž *čokošku*, popř. *čokišku* nebo *čokinu*, na pečivo si namažou *marmeládičku* či *džemík*, a pokud ji nemají rádi, jistě si pochutnají na jiném chutném *mlsku* či *mňamce*.

## Slangové výrazy v lexikonu žáků 2. stupně ZŠ

I slang má své nezastupitelné místo v mluvě dospívajících, zejména v mluvených komunikátech dětí staršího školního věku.

Domníváme se, že za hlavní příčinu hojného užívání slangismů v mluvě žáků 2. stupně základních škol je možné považovat modernizaci společnosti, především rozvoj techniky, vědy i celkový vzrůst informatizace, stejně jako i vznik konzumní společnosti. Všechny uvedené faktory spolu s markantním působením hromadných sdělovacích prostředků (televize, internet, rozhlas, tisk), jež značně ovlivnily jazykovou kulturu mládeže, vedou ke standardizaci, uniformitě i ekonomizaci naší mateřštiny.

Právě moderní způsob života je jednou z hlavních příčin nedostatečné slovní zásoby žáků a potíží s vyjadřováním se nejen ve školním prostředí, ale i v běžné komunikaci s vrstevníky.

Mladí lidé (věková kategorie 11–15 let) se chtějí od dospělé generace značně odlišit, touží být originální a moderní. Podle Rýsové<sup>1</sup> mezi sebou příslušníci „teenagegenerace“ komunikují a hovoří způsobem, jenž zůstává dospělým uživatelům jazyka utajeným a často zcela nesrozumitelným.

<sup>1</sup> RYSOVÁ, K. *Slangové výrazy žáků*. In Český jazyk a literatura, 54, 2003-2004, s. 21.

## Konkrétní slangové výrazy v mluveném projevu žáků 2. stupně ZŠ

Problematikou slangů se zabývá mnoho předních českých lingvistů. Jmenujme např. Hubáčka, Kostečku či Rýsovou. Stále častěji se objevují i internetové jazykové výzkumy, z nichž uveďme např. internetový jazykový průzkum zaměřeným na užívání expresivních výrazových prostředků, které se běžně vyskytují v mluvených komunikátech žáků základních a středních škol. Tento lingvistický výzkum realizovala v roce 2005 celá řada společností (mj. výrobce sýrů Veselá kráva), odborným garantem projektu byl Ústav pro jazyk český AV ČR. Jazykového výzkumu se zúčastnilo více než 27 000 žáků nejrůznějších typů škol na území celé České republiky. Cílem zmíněného projektu bylo zkoumání žákovského slangu, tedy výrazné složky lexikonu současné mládeže, která doposud není stále ještě komplexně zmapována.

Žáci základních a středních škol, kteří se výše popsaného projektu zúčastnili, potvrdili především užívání výrazů označujících obdiv a uznání – „*seš borec*“, „*seš frajer*“, „*seš king*“, „*seš good*“. Je zajímavé, že jednotlivá označení obdivu se liší i regionálně. Zatímco pro moravské kraje, je typické užívání výrazu „*seš borec*“, pro Prahu, Plzeňský kraj a Vysočinu je to pak výraz „*seš hustej*“.

Dnešní žáci 2. stupně základních škol se shodně domnívají, že bez vulgarismů zkrátka v současnosti mluvit nelze, dle jejich slov dnes nadává každý, ať už se jedná o žáka, učitele nebo rodiče. Pokud chtějí někoho urazit, nebo se na něj zlobí, volí nejčastěji výrazy „*kráva*“ a „*debil*“. Označuje-li tato věková skupina „něco fakt úžasného“, užívá nejčastěji slov „*skvělý*“, „*dobry*“, „*dost dobrý*“, „*super*“, „*fakt good*“.

Průzkum poukazuje i na skutečnost, že slangové výrazy žáků jsou značně ovlivněny angličtinou a médií, především televizí – např. „*good týpek*“, „*seš killer*“, „*milášek*“, „*seš best*“, dále upozorňuje, že v žákovském slovníku se stále častěji objevuje i slovo „*hvězda*“ ve smyslu „jsi dobrý, nejlepší“.

S žáky 7. a 8. tříd (13 a 14 let) jsme realizovali diskusi, věnovanou právě slangovým výrazům. Z diskuse vyplynulo, že vyučovací předměty, které náctileté žáky nebaví, a vše, co je nuda, nazývají následujícími výrazy: *opruz* (někteří *vopruz*), *humus*, *hnus*, *pruda*, *děs*... To, co je naopak pozitivně překvapí, je *mazec*, *nářez*, *bomba*, *pecka*, *nášup*, *odvaz*, *síla*, *úlet*, *úletárna*, *pohoda* (též *naprostá pohodička*), „*suprvec*“, typická jsou i adjektiva či adverbia – *koží*, *dost dobrý*, *luxusní*, *hustý*, *super*, *boží*, *psycho*.

Pozornost upoutá i způsob, jakým se vrstevníci 21. století navzájem zdraví. Časté jsou výrazy „*ahojda*“, „*achojda*“, „*ahojky*“, „*čauky*“, „*čusík*“, „*ahojík*“, „*čaukys*“, „*čaues*“, „*čauec*“, „*čus*“, „*čus bus*“, „*zďuř*“, „*na zďuřenou*“, „*papa*“, „*páčko*“, „*dovi*“, „*zdar*“, „*nazdárek*“, „*zdarec*“ ad.

## Přejatá slova v lexikonu žáků 2. stupně základních škol

Obecně můžeme za hlavní příčinu přejímání považovat modernizaci společnosti, dalším důvodem může být vznik masové společnosti. Právě společnost hromadné spotřeby spolu s působením masmédií vede ke standardizaci a uniformitě životního stylu.

Současní lingvisté jako Daneš, Bozděchová, Svobodová, Rejzek se shodují, že nejnápadnějším jevem současné češtiny je právě přejímání cizích jazykových jevů. Jako hlavní důvody přejímání uvádějí skutečnou potřebu nových výrazů, mnohdy však pouhou náhodu či shodu okolností, přirozený sklon věci upravovat, „dělat novějšími“ a prostě nebýt pozadu.

V dnešní češtině i českém lexikonu je nejmarkantnější vliv angličtiny. S anglicismy se dnes zcela běžně setkáváme v knihách, časopisech, masmédiích, technice, vědě, sportu, zábavě. Anglicismy ovládly u nás, stejně jako všude ve světě, za poměrně krátkou dobu sféru hudby, výpočetní techniky, sportu, žurnalistiky, zábavního průmyslu, televize i reklamy a podstatně ovlivnily i jazykový slovník současné dospívající mládeže.

Zaměříme se nyní na výskyt lexikálních jednotek cizího původu v lexikonu mládeže vymezené věkovou kategorií 11–15 let. Stejně jako domácí slova, tak i slova přejatá přísluší k různým slohovým vrstvám. Některá nabývají příznaku archaičnosti (*šenkovat, piksla, šarmantní*) nebo též příznaku knižnosti (*ortel, mág*), jiná se ustálila v obecné češtině (*kýbl, flaška, špunt, flek*).

Pokud posuzujeme přejímky z hlediska příslušnosti k útvarům národního jazyka, dospějeme ke zjištění, že především v posledních několika letech se přejatá slova užívají v rovině nespisovného jazyka.

Masmédia značně ovlivnila jazykovou kulturu mládeže i jejich životní styl. Soustředíme se nyní na oblast užívání přejatých slov věkové skupiny 11–15 let. Pro tuto věkovou skupinu je charakteristické užívání výpůjček především ve slangové oblasti.

Uvedme několik typických výrazů, konkrétně anglicismů, typických pro mluvu teenagerů:

*Soráč, já nechtěl, Sorka, se nejvíc omlouvám. To byla ale hitovka! Nejlepší je být free a cool. To je ale freecoolin. Tyhle hadry nejsou vůbec in! Viděl si ho, vždyť valil jointa, skejták jeden blbej. To má být jako dobrej joke? Vždyť to vůbec není funny! Nehul Spartky, je to děsnej shit. Nesnáším Prahu, fuck off Praha! Nemáš lístek navíc? Hm, tak zas pojedu na blacka. Po škole zaparím Dooma. Sekne jí to, je fakt in. Hmm, je king (ve smyslu „fakt dobrej“). Je úplně out. Je sexy. Mám se fajn, super. Je to OK.*<sup>2</sup>

Z hlediska uživatelů jazyka jsou anglické přejímky charakteristické především pro mladou generaci, která si je poměrně rychle a snadno osvojila. K rychlému a téměř bezproblémovému osvojování anglicismů touto věkovou skupinou vymezenou 11–15 lety jistě přispívá i to, že mladí a dospívající lidé upřednostňují nepřipravené, tedy mluvené komunikační situace, jež jim umožňují bohaté možnosti vyjadřování, a to anglicismy splňují.

V běžné mluvě teenagerů se u této věkové skupiny často vyskytují i slova jako *party, super*, pokud dospívající označují „něco úžasného“ spontánně užívají označení jako „*dost good*“, „*super*“, „*brutálně dobrý*“.

Přejímky se v mluvě této věkové kategorie snad nejčastěji vyskytují v hudební oblasti. Vymezená věková skupina je s oblibou užívá, když hovoří o svých oblíbených hudebních stylech (*rock, pravej popík, housík, hip hop, metálek, disko, koncík*), dále, když se vyjadřuje o úspěšných písničkách (*hit, superhit, hitovka, dobrej song, brutálně dobrej song*), či když hovoří o svých oblíbených (*hudební star, hudební idol, superstar*). V souvislosti s hudbou jsou teenageři schopni jmenovat i hudební programy (*MTV, Óčko*) či hudební pořady, respektive názvy různých hitparád (*T-music*).

Další oblastí, v níž děti staršího školního věku často užívají přejímky, je konzumace jídla a nápojů. Dnešní dospívající nakupují v nákupních centrech, jedí v KFC též v [ká- ef- céčku], McDonaldu či [mekovi, mekáčovi, meku] a mezi jejich nejčastější pochoutky patří *hranolky, hamburger, cheesburger, longer, cola, coca-cola nebo sprite*.

---

<sup>2</sup> Jazykový materiál byl získán v rámci praxe na 2. stupni základních škol realizované v prosinci 2008.

Ve sféře výpočetní techniky se pak často vyskytují slova – „internet“, „e-mail“, „ICQ“, „chat“, „skype“. Současní žáci, zejména chlapci, často hrají počítačové hry, během kterých užívají výrazů „džampnout“, „kilnout“ a „sejvnout“, „múvnout“, „pauznout“, „dajnout“, „loudnout“ atd. ).

Stále ještě přecházíte ulici? Špatně, dnes podle moderních teenagerů už jediné *krosnout strýtu*.

## Jazyk dívčích časopisů

Časopisy pro dospívající čtenářky si již našly pevné místo na našem mediálním trhu a především v srdcích dospívajících čtenářek. Počátek českých časopisů pro dívky je možné spatřit již koncem 19. století, kdy dívky získaly snazší přístup ke vzdělání.

Jejich popularita spočívá zejména v tom, že nabízejí vzor pro současné dívky, v němž se mohou zhlédnout. Velmi výstižně popisuje podstatu a společné rysy všech časopisů pro dívky Klára Talašová<sup>3</sup>, jež se zabývala konzumací populárních tiskovin typu *Dívka* či *Bravo Girl*, píše: „*Celkově tento druh periodik navozuje étos intenzivní péče o sebe sama, hédonistického užívání si života, a to především prostřednictvím konzumu, tedy nákupu věcí potřebných k vlastnímu zkrášlení a zatraktivění.*“ Dívčí časopis má podobu nejlepší kamarádky, která dokáže čtenářce vždy vhodně (ne-li přímo nejlépe) poradit. Proto mnoho časopisů svým čtenářkám zásadně tyká – „*Tvá Dívka nejlépe ví, co si obléknou na party. Čti a budeš ta nejkrásnější ze všech...*“ K tomuto účelu slouží především tykání a často užívaná forma je i dialog. Tak se setkáme např. s typickými pasážemi „*Milá dívko (čtenářko), Tvůj věrný rádce Ti přináší nejžhavější tipy pro tvůj sexy look, pomůže Ti uskutečnit tvé nejtajnější představy, najít vysněného prince.*“ Nebo též „*Tvůj nejvěrnější společník je tu opět pro Tebe, aby Ti nabídl supertestík, či poradil, v čem na páteční party...*“ Psychologie těchto magazínů je velmi propracovaná – časopisy mají zvláštní komunikační povahu, snaží se totiž vzbudit atmosféru, že nejdůležitější jsou zájmy a potřeby čtenářky, a mladé dívky se tak dokáží jen velmi těžko bránit jejich ideologii.

V těchto druhých periodik si můžeme přečíst: „*Je ti ziminka? Pak si přes ramena přehoď šálku a nezapomeň na rukavice, ať jsou tvé packy v bezpečí... Chceš jít na koncík poslechnout si ten úžasném popík? Tak nám napiš dopísek, proč bys na něj měla jít právě Ty! Náš Love tip Ti nabízí několik vychytávek, jak oslovit tvého idola, a nebyť přitom za trágu... Dostalas od něj kopky? Nevěš hlavu, bestovních kluků je na světě ještě dost! Chceš se mu líbit? Tak si jemně nartěnkuj své rtíky! ...mocky se těším na to, až se odpolko uvidíme. ...Lovuje tě! V tomto čísle ti nabízím nové storky ze světa showbysu. Na mě se můžeš spolehnout, jsem Tvá kami (kamarádka). Z jazykového hlediska se zde setkáváme především s četnými deminutivy a superlativy, hojně jsou slangové výrazy i přejímky, a to převážně z anglického jazyka. Dalším charakteristickým rysem je i abreviace již existujících slov, jež působí moderně a neotře.*“

## Závěr

Závěrem můžeme tedy konstatovat, že žáci 2. stupně ZŠ běžně a hojně užívají slangových výrazů stejně jako slov přejatých, markantní vliv na jejich lexikon mají především masová média, zejména televize a tiskoviny, primárně určené pro tuto věkovou kategorii. Významný podíl na vyjadřování dospívajících má i internet. Vlivem společnosti hromadné spotřeby i v důsledku stále rostoucího významu masmédií, která jsou nezbytnou součástí

---

<sup>3</sup> Citace z : Časopisy pro mladé slečny – peklo nebo ráj? Článek z 30. srpna 2008. Dostupný na: <[http://www.rozumimti.estranky.cz/clanky/duse/casopisy-pro-mlade-slecny---peklo-nebo-raj\\_>](http://www.rozumimti.estranky.cz/clanky/duse/casopisy-pro-mlade-slecny---peklo-nebo-raj_>).

kultury dospívajících, se jazyk mladé generace stále obměňuje, přizpůsobuje, modernizuje a tím i značně oddaluje od spisovné češtiny i od mluvy starších uživatelů jazyka.

Snažme se proto porozumět modernímu jazykovému stylu dospívajících a zabraňme tak generačnímu odcizení alespoň v jazykové oblasti.

### **Literatura:**

1. ČMEJRKOVÁ, S., DANEŠ, F. a kol. *Čeština, jak ji znáte i neznáte*. 1. vyd. Praha: Academia, 1996. ISBN 200-0589-7.
2. *Co je ZAC zač a nač slouží Flirtek*. In Pátek (týdenní příloha Lidových novin), únor, 2008, č. 5, s. 28 – 29.
3. KADLECOVÁ, K. *Dívky a girls podle českých dívčích časopisů (jazyk, ideologie, publikum a jeho přístup)*. Liberec: Bor, 2007. ISBN 978-80-86807-57-7.
4. KOSTEČKA, J. *Slangové výrazy středoškoláků*. In Český jazyk a literatura, 55, 2004-2005, s. 23-28.
5. MARTINCOVÁ, O. *Nová slova v češtině: Slovník neologizmů*. 1. vyd. Praha: Academia, 1998. ISBN 80-200-0640-0.
6. RYSOVÁ, K. *Slangové výrazy žáků*. In Český jazyk a literatura, 54, 2003-2004, s. 21-25.
7. SVOBODOVÁ, D. *Přejatá slova v češtině z pohledu uživatelů jazyka*. In český jazyk a literatura, 51, 2001-2001, s. 170-178.
8. JECHOVÁ, K. Slangové výrazy v mluveném projevu žáků 2. stupně ZŠ. In
9. JECHOVÁ, K. Slovní zásoba české mládeže se zaměřením na přejatá slova a slang. In
10. JECHOVÁ, K. Kopky, odpolko, snída, kissík a další „modernismy“ v češtině. V tisku.

## **LEXICAL EXPRESSIONS IN I TODAY'S CZECH YOUTH'S SPEECH**

### **Summary:**

The article focuses on typical expressions that the primary school pupils older than eleven use in their everyday speech. These expressions are the essential part of their vocabulary. We will also discuss what else has influence on teenagers' speech and we will as well put down some characteristic examples of nowadays speech of this generation. In This article we also concentrate on the mother language and especially on the development of new language tendency. It deals with the modern expressions, which form an important part our today's communication. It also refers to actual changes in Czech language and shows concrete examples of modern expressions.

**Key words:**

language lexicon, slang, the spoken speech, loanwords, slang, pupils from 11–15 years, modern expressions, development language tendency.

**Kontaktní adresa:**

Mgr. Kateřina Jechová, Pedagogická fakulta Univerzity Palackého, Žižkovo náměstí 5, 771 40 Olomouc, E-mail: jechova.kacka@seznam.cz, tel.: 58/563 5666.